

Juhtum 1: Diskrimineerimine toetuste määramisel

Viimsis elav 3-lapseline perekond, kus elavad koos kaks naist, jäi ilma omavalitsuse sotsiaaltoetustest püsielanikele, kuna perekond erines traditsioonilisest perekonnast, kus elavad koos vastassoost vanemad. Omavalitsus keeldus maksmast laste koolitoidu ja transpordi toetusi tuues põhjuseks, et kaks samasoolist koos elavat inimest ei ole perekond.

Seejärel pöördui juhtumiga Õiguskantsleri poole. Õiguskantsler leidis, et esialgne sotsiaaltoetuste maksimisest keeldumine oli õigustühine. Viimsi omavalitsus nõustus arvamusega, kuid muutis seadlust nii, välistati samasoolised kooselavad partnerlused ning paari teine taotlus lükati samuti tagasi. Taotlejad pöördusid seejärel kohtusse. Esimeses astmes omavalitsus kaotas ning kaebas otsuse edasi. 15. juuni seisuga 2012 kaotas omavalitsus ka ringkonnakohtus ning ei plaani otsust edasi kaevata. Praegu maksab omavalitsus perekonnale lastele ettenähtud toetusi.

Siiani on tegemist ainukese juhtumiga Eestis, kus kohtusse pöördumise põhjuseks on diskrimineerimine seksuaalse sättumuse tõttu. Kuigi otsus oli konkreetse perekonna suhtes soodne, ei garanteeri see automaatselt samasuguseid õigusi kõikidele samasoolistele paaridele, kes ei ole abielus. Tulenevalt Eesti õigussüsteemist kehtivad kohtuotsused ainult juhtumiga otseselt seotud osapooltele. Nagu Viimsi juhtum näitab, koheldakse mitteabielulises suhtes samasoolisi paare ja mitteabielulises suhtes vastassoost paare toetuste määramisel erinevalt. See konkreetne juhtum puudutas toetustest keeldumist samasoolise paari lastele, millega diskrimineeriti samasooliste vanemate lapsi, kuna nad jäeti ilma toetustest, mida määratakse mitteabielulises suhtes vastassoost paaride lastele.

Eesti soolise võrdõiguslikkuse voliniku Mari-Liis Sepperi sõnul tuleks laiendada diskrimineerimise keeldu Soolise võrdõiguslikkuse seaduses, sest hetkel kaitseb seadus puudega, erineva seksuaalse sättumusega või eakamaid inimesi ainult tööelus. Seadusesse tuleks lisada säte, mis käsitleks kaitset toodetele ja teenustele ligipääsu osas, eelkõige avalike teenuste osas nagu ühistransport ja erivajaduslikud teenused. Lisaks on erineva seksuaalse sättumusega inimestel raskusi korteri üürimisega, lastetoetuste ja vanemapuhkuse saamisel. Hetkel on ainuke võimalus probleemide lahendamiseks kohtusse pöördumine, mis paljude inimeste jaoks on keeruline otsus.

Juhtum 2: Sunnitöö

Dagmar Mänd läks Soome koristajaks 2011. aasta kevadel. Töökoha vahendajaks oli Eesti ettevõtte. Ettevõtte juht paigutas naise elama firma ametiruumidesse, kus juhataja ka ise elas. Ühes kuus sunniti Dagmarit töötama 262 tundi. Tööpäevad kestsid 3-21 tundi. Lõuna- või kohvipause ei olnud. Ületundide eest ja nädalavahetusel töötamise eest lisatasu ei makstud. Hetkel püüab Dagmar saamata jäänud töötasu kohtu kaudu kätte saada. Teenindustöötajate ametiühingu kinnitusel on tööalane ärakasutamine koristusvallas suurenenud ja muutunud varasemast jõhkramaks. Sageli on selle taga inimkaubandus.¹

Juhtum 3: Kogunemisvabaduse õiguse rikkumine

Kogunemisvabaduse tagab Põhiseaduse paragrahv 47. Täpsemad sätted on kirjas Avaliku koosoleku seaduses, mis paneb paika kogunemisvabaduse võimalikud piirangud. Seaduses ei ole mingeid reegleid, mis käsitleks diskrimineerimist seksuaalse sättumuse alusel, seega on diskrimineerimise puhul küsimus seaduse rakendamises ja tõlgendamises, mitte seaduse tekstis.

Alates 2004. aastast on seoses iga-aastase Tallinna LGBT Pride paraadiga ühiskonnas toimunud pidev arutelu. 2006. aasta paraadil ründasid paraadivastased paraadil osalejaid ning politseid süüdistati ebapiisava kaitse tagamises. Sellega seoses tegi Amnesty International avalduse, kus kutsuti üles tugevamalt kaitsma kogunemisvabadust. 2007. aastal tegid paraadi korraldajad avalduse, kus märkisid, et paraadi korraldamine on varasemate aastatega võrreldes keerulisem ning süüdistasid ametivõime väheses koostöös. Korraldajad esitasid kaebuse ka Õiguskantsleri büroole. Õiguskantsler otsustas, et kuigi Põhja prefektuuri nõue, et paraadi korraldajad kasutaksid osalejate turvalisuse tagamisel eraturvafirmat on seadusega kooskõlas, ei saa paraadi keelata selle pärast, et korraldajad politsei poolse nõude täitmisest keeldusid. Õiguskantsler märkis ka, et Põhja prefektuur ei olnud järginud head valitsemistava, sest ei teinud paraadi korraldajatega piisavat koostööd ega vastanud korraldajate esialgsetele e-kirjadele korrektselt.

Kokkuvõttes, nagu Õiguskantsler oma Politsei prefektuuri tegevuse analüüsimisel märkis, on ametivõimud väga teadlikud oma negatiivsest kohustusest paraadi mitte segada, aga mitte nii teadlikud positiivsest kohustusest sellise keskkonna loomisest, kus kogunemisvabadus ja sellega seotud õigused oleksid tagatud (näiteks meeleavaldajate kaitse meeleavalduse vastaste eest).

¹ Viide: <http://www.postimees.ee/1120554/estlannast-kooristaja-tegi-soomes-20-tunniseid-toopaevi>

Juhtum 4: Seksuaalne diskrimineerimine

Töövaidluskomisjon langetas esimesest korda Eestis otsuse ahistamisjuhtumi kohta 3. märtsil 2011.

Tööandja pilkas ja mõnitas naistöötajaid, ei väärtustanud nende pereelu ja laste kasvatamist. Lisaks läks tööandja naistöötajale kätega kallale ning raputas teda vihaga. Samas kui tööandja oli heas tujus, näpistas ja kallistas ta naistöötajaid. Töövaidluskomisjon leidis, et tööandja on töötajat sooliselt ahistanud, kohustas teda ahistamist lõpetama ja mõistis avaldaja kasuks välja 2000 eurot hüvitist.²

Euroopa Tööohutuse ja Töötervishoiu Agentuur avaldas veebruaris 2011 aruande, kus märgiti, et 5-20% Euroopa töötajatest on töökohal kogenud vägivalda ja ahistamist. Samas raportis toodi ka välja, et ainult 8% Eesti töötajatest tunnetas vägivalla või vägivalla ohuga seoses probleeme, samas Euroopa keskmine on 37%. Veel suurem erinevus valitseb töötajate arvamustes. Ainult 5% Eesti töötajate esindajatest arvas, et vägivallaga on probleeme, samas kui Euroopa Liidus keskmiselt peavad vägivalda probleemiks 53% töötajatest. See on rohkem kui kümnekordne erinevus. Samas uuringus toodi välja, et ainult 2% Eesti töötajate esindajatest pidas üheks peamiseks psühhosotsiaalseid riske põhjustavaks teguriks diskrimineerimist, samas Euroopa Liidus keskmiselt pidas diskrimineerimist üheks põhiteguriks 11%.

² <http://humanrights.ee/en/activities/annual-human-rights-report/human-rights-in-estonia-2011/>

Juhtum 5: Lapse õigused

Monika (30) elas koos itaallasest abikaasa ja tütrega Itaalias. Abikaasa muutus üha vägivaldsemaks ning märtsis 2012 põgenes Monika koos tütrega Eestisse. Viierendal Eestis viibimise päeval esitas Monika Tartu kohtule nõudmise võtta mehelt lapse hooldusõigus. Mees pöördus Itaalia politseisse ja Monika käitumine kvalifitseeriti lapseröövina. Mees pöördus ka kohtutesse – Itaalias nõudmisega naiselt hooldusõigus ära võtta, Eestis taotlusega tütar kui röövitud laps Itaaliasse tagasi viia. Nõudmise aluseks on Haagi lapseröövi konventsioon.

Naine omakorda kogus tõendeid, et lapsel on siin hea ja turvaline; neil on oma maja, kindel sissetulek, sõbrad-sugulased, lasteaiakoht, arstid jne. Esitas mitme eksperdi, perearsti ja valla sotsiaaltöötaja arvamused, et Itaaliasse viimine mõjuks tüdrukule traumeerivalt. Sama arvas ka kohtu määratud lastepsühhiaater.

Oktoobris 2012 otsustas Tartu maakohus Laura Itaaliasse saata, sest kuni 2. märtsini oli laps viibinud suurema osa oma elust seal ja tagasisaatmine ei põhjusta "ebatavalisi kannatusi". Isegi kui lapsel on Eestis väga hea ja turvaline olla, ei loe see midagi ainuüksi seepärast, et laps sattus Eestisse õigusvastaselt. Kohtud tsiteerisid 2006. aastast pärit Riigikohtu otsust, kus on kirjas, et "õigusvastaselt äraviidud või kinnihoitud lapse saab jätta tagastamata vaid erandlikel juhtudel, s.o kui tagastamine kahjustaks äärmiselt tõsiselt lapse heaolu." Advokaadid Tarmo Pilv ja Häli Jürimäe on aga veendumusel, et nimetatud Riigikohtu lahend on ajast ja arust, sest viimasel kahel aastal on Euroopa Inimõiguste Kohus kardinaalselt muutnud tagastamisvaidluste praktikat. Uutes lahendites on rõhutatud, et lapse huvid on ülimuslikud, väikelapse puhul on aga esmatähtis seotus emaga. Lapse harilikuks viibimiskohaks ei tule ilmtingimata lugeda riiki, kus ta on n-ö aritmeetiliselt kauem viibinud. Väikelaste hariliku viibimiskoha määratlemisel tuleb võtta arvesse imiku ema teise liikmesriiki kolimise tingimusi ja põhjuseid ning ema geograafilist ja perekondlikku päritolu ning ema ja lapse perekondlike ja sotsiaalseid suhteid selles liikmesriigis. Pilve sõnul ei arvestanud Eesti kohtud ühtegi Inimõiguste Kohtu viidatud tingimustest ega kontrollinud neis nimetatud asjaolusid. Selle asemel tõlgendati konventsiooni masinlikult. Monika enda arvates oleks ta pidanud Eestisse tuleku asemel mõnda Itaalia varjupaika minema, advokaadi leidma ja pöörduma Itaalia kohtusse. Samas poleks tal olnud piisavalt raha, et Itaalias advokaati palgata. Ta pidas ennast Eesti kodanikuks ja alaliseks elanikuks ning arvas, et võib kohtusse pöörduda Eestis³.

3 <http://www.ekspress.ee/news/paevauudised/eestiudised/kuidas-voib-kohus-nii-julm-olla.d?id=63824448>

Juhtum 6: Varjupaiga taotlejad Harku väljasaatmiskeskuses

Septembris 2011 peeti Tallinna lennujaamas kinni kolm nälginud Somaalia tütarlast vanuses 17–19 eluaastat, kes reisisid võltsitud dokumentidega. Tüdrukud tulid Venemaalt koos ühe täiskasvanud saatjaga, kes soovis nendega edasi Rootsi minna. Tüdrukud tunnistasid, et olid omavahel tutvunud alles lennukis ja nende saatja oli nad ise ükshaaval kuskilt kaasa võtnud.

Nii politsei- ja piirivalveamet kui kohus leidsid, et tüdrukud tuleb saata Harku väljasaatmiskeskusesse, kuhu tavaliselt pannakse inimesed, kes kujutavad endast ohtu Eesti riigi julgeolekule. Kinni peetud tüdrukute tervis oli äärmiselt halb, esimeste nädalate jooksul oksendasid nad iga päev. Juriidilist abi ega somaali keele tõlki neile ei pakutud, kuigi neidude inglise keele oskus oli väga kehv. Üks tüdrukutest oli alaealine, aga teda koheldi kui täisealist kuni ekspertiisi vastus tõendas, et tegemist on alaealisega. Eesti Inimõiguste Keskuse õiguseksperdi Anne Veerpalu sõnul koheldakse teistes Euroopa riikides kahtluse korral inimest kuni ekspertiisi tulemuste selgumiseni alaealisena.

Neiud pidid kinnipidamisasutuses kevadeni viibima, selleks ajaks olid inimõiguste keskuse juristid suutnud neile riiklikku õigusabi taotleda. Neiud said lõpuks ka elamisloa. Pärast väljasaatmiskeskusest vabastamist pandi alaealine lastekodusse ja kaks vanemat suunati naiste varjupaika. Neidudele saabus aga õige pea rahapakk tundmatult saatjalt ja nad lahkusid Rootsi.⁴

Eesti Inimõiguste Keskuse ekspertide sõnul oli tegemist inimkaubanduse ohvritega, keda ei oleks tohtinud väljasaatmiskeskusesse paigutada. Varjupaigataotleja kinnipidamine väljasaatmiskeskuses ei ole kuidagi õigustatud, kuna varjupaigamenetluses olevat varjupaigataotlejat ei või riigist välja saata. Tegelikuses ei ole täpselt teada kui kaua ühe või teise isiku varjupaigamenetlus ajaliselt kesta võib ning sellest lähtuvalt ei ole ka teada tema kinnipidamise pikkus. Olukord, kus varjupaigataotleja ei tea oma kinnipidamise pikkust, on Eesti Inimõiguste Keskuse õiguseksperdi hinnangul lubamatu. Eesti Inimõiguste Keskus jätkab kohtult taotlemist, et varjupaigataotlejad viiakse üle Illuka varjupaigataotlejate vastuvõtukeskusesse, saatjata alaealised hoolekandetasutusse kuni varjupaigamenetluse lõpuni, mis mõningatel juhtudel võib kesta aastaid.⁵

4 <http://www.epl.ee/news/eesti/taismahus-eesti-riik-pidas-somaaliast-parit-saatjata-last-kurjategijaks.d?id=64624838>

5 <http://humanrights.ee/en/activities/annual-human-rights-report/human-rights-in-estonia-2011/>

Juhtum 7: Sooline diskrimineerimine ja palgalõhe

Kolme lapse ema Pille töötas juristina Kaitseministeeriumi õigusosakonnas. Tema ja ta kaks meeskolleegi töötasid samadel ametikohtadel, neil olid identsed töökirjeldused ja -ülesanded. Kord, kui Pille pidi oma ülemust asendama, märkas ta teenistuskäskkirjadega tegeledes, et teenib oma kahest meeskolleegist iga kuu kuni üle 65 euro vähem. Pille oli ministeeriumis töötanud 13 aastat ja tal oli kõrgharidus, aga mõlemad meeskolleegid olid alles üliõpilased, kellel oli ministeeriumi staaži 2 ja 3 aastat.

Esiailgu oli Pille veendunud, et tegemist oli lihtsalt veaga ning pöördus ministeeriumi personaliametniku poole. Tema üllatuseks selgitati talle, et nii peabki olema, kuna Pille saab lisatasu pikaajalise staaži eest. Tänu sellele ületab tema kogupalk kahe noore meeskolleegi oma. Ka naise jutuaajamine oma otsese ülemusega lõppes tulutult ja naine pöördus soolise võrdõiguslikkuse voliniku poole. Volinik uuris juhtumit üle aasta ning leidis, et kaitseministeerium rikkus võrdse kohtlemise põhimõtet. Ta kinnitas, et Pillele maksti vähem, kuigi tema kvalifikatsioon ületas meeskolleegide taset. Naise keskhitudusega kolleegid ei vastanud isegi mitte atesteerimisnõuetele. Volinik tuvastas ka, et sarnaseid juhtumeid oli ministeeriumis veelgi.

Pärast voliniku otsust kirjutas Pille ministeeriumile avalduse hüvitada talle 2008. aastal maksmata jäetud palgavahe. Järgnes kaks kuud vaikust. Septembri lõpul sai Pille kõne personaliosakonnast. Talle lubati palgavahe kinni maksta, kui ta allkirjastab konfidentsiaalse kompromisslepingu. Pille nõustus ja sai hüvitise. Juba järgmisel päeval teatas kaitseministeerium 17 ametniku koondamisest, sealhulgas õigusteeninduse büroo sulgemisest. Nii Pille kui meesnõunikud pidid töölt lahkuma. Kuigi Pille võitles oma õiguste eest ja võitis, kaotas ta töökoha.

Eestis on palgalõhe meeste ja naiste vahel ELi riikidest suurim, peaaegu 31%, ELi keskmine on 17,5%. Just naistel on suurem risk pensionieas vaesusesse sattuda. Eesti naiste riskiprotsent on 41,3 %, ELi keskmine on 20,1. Meeste puhul on Eesti vastav näitaja 18,9%, ELi keskmine aga 14,9%. Sellised statistilised andmed osutavad selgesti ühiskonnas eksisteerivale ebavõrdsusele, mille üheks tagajärjeks on naiste väiksem palk ja suurem vaesuse risk.⁶

⁶ <http://humanrights.ee/en/activities/annual-human-rights-report/human-rights-in-estonia-2011/>

Juhtum 8: Rassiline diskrimineerimine

Abdul Turay on Briti kodanik. Viimastel aastatel on ta pidevalt Ühendkuningriigi ja Eesti vahel reisinud, et külastata Eestis elavat tüdruksõpra. Enamikel kordadel on tal olnud probleeme Eesti piirivalvuritega, iga kord on ta pidanud läbima äärmiselt põhjaliku piirikontrolli.

Kord proovis Turay riiki siseneda Helsinki kaudu. Sadamas ei uskunud piirivalveametnik, et Turay on Briti kodanik ning kahtlustas, et tema pass on võltsitud. Tundus, et põhjus, miks Turayd ei usutud, peitus selles, et ta on mustanahaline. Briti saatkonna töötaja Simon Chen tuli sadamasse kohale ning kinnitas piirivalvurile, et kuigi ta kohtub Turayga esimest korda, võib ta kinnitada, et tegemist on tõepoolest Briti kodanikuga. Kuna aga Chen oli Hiina päritolu, kahtlustas piirivalvur, et tegemist võib olla juhusliku hiinlasega, kes proovib sõpra aidata. Turayd riiki ei lubatud ja ta pidi Helsinkisse naasma.

Statistiliselt on tegelikult tõenäolisem, et mustanahaline inimene tuleb Eestisse Ühendkuningriigist kui Aafrikast, sest 2011. aastal külastas Eestit 31 290 turisti Suurbritanniast, aga ainult 1028 turisti Aafrikast.

Juhtum 9: Pereelu puutumatus

Lisette Kampus (29) ja tema samasooline partner tahtsid osta Tartu AHHA teaduskeskusesse perepiletit. Keskus keeldus neile soodsama perepileti müümisest pakkudes kahte tavapiletit.

Eesti seadustes ei ole selgelt välja toodud, mis on perekond võimaldades erinevaid tõlgendusi. Kehtivas perekonnaseaduses on sätestatud, kes saavad abielluda, aga perekonna mõistet seal ei defineerita. Eesti soolise võrdõiguslikkuse voliniku Mari-Liis Sepperi sõnul ei tähenda see, et samasoolised partnerid ei saa Eestis abielluda, et seadusejärgi moodustaksid perekonna ainult heteroseksuaalsed paarid ja nende järeltulijad. Põhiseaduse paragrahv 26 märgib, et igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. See tähendab, et seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimine ei ole lubatud.

Meedia tähelepanu tulemusena muutis teaduskeskus oma piletimüügi poliitikat ning nüüd saavad perepiletit osta ka samasoolised paarid.

ÜRO Inimõiguste Komisjon on avaldanud muret selle üle, et Eesti ei tunnusta samasoolisi partnerlusi, mis on registreeritud välisriigis.

Juhtum 10: Etniline diskrimineerimine

Arian (21) on Afganistanist pärit pagulane, kellele on antud kaitse kolmeks aastaks. Tal on Eestis elamiseks ja töötamiseks seaduslik alus. Arian töötab hotelli restoranis sushikokana.

Kui Arian alguses Eestis varjupaiga sai ja tööd otsima hakkas, palgati ta tööle kokaks väikesesse Aasia restorani. Ta pidi töötama iga päev, kaasa arvatud nädalavahetustel. Sageli olid tööpäevad üle kümne tunni pikkused. Arian teadis, et tal on puhkusele õigus ning et tööandja ei järgi Eesti seadusi, kuid ta ei tahtnud pöörduda Tööinspektsiooni poole, sest kartis töökohta kaotada. Tegemist oli ainukese tööandajaga, kes oli nõustunud teda palkama.

Arianil on raskusi ka korteri üürimisega. Ta elab koos teiste Afganistanist pärit varjupaiga taotlejatega pisikeses korteris ning sooviks üürida omaette elamist. Ta on proovinud korterit üürida juba mõnda aega, aga iga kord, kui ta üürikuulutuse peale helistab ja inglise keeles vestleb, küsitakse, kust ta pärit on. Kui vastuseks on „Afganistan“, keeldub korteriomanik üürimisest ning ei ole isegi korteri näitamisest huvitatud.